

Traduccions d'autors de la literatura francesa en la secció bibliogràfica de *La ilustración española y americana* (1869-1905)¹

Anna-Maria Corredor Plaja

Universitat de Girona
annamaria.corredor@udg.edu

Resum

La secció de novetats bibliogràfiques de *La Ilustración Española y Americana* pretenia oferir un panorama tant de la producció editorial nacional com de l'estrangera. En forma de breus anuncis o de veritables ressenyes, es presentava en aquesta columna un repertori de títols (d'obres originals o de traduccions) generalment de publicació recent. El francès va ser la llengua més traduïda: hem analitzat i interpretat les dades d'aquesta secció referides a traduccions de la literatura francesa (1869-1905). L'estudi permet constatar el paper molt important de la traducció en la transmissió de les cultures i, en concret, el pes que la literatura francesa ha tingut en la producció literària del nostre país.

Paraules clau

Literatura francesa segle XIX, traduccions, difusió, premsa espanyola.

1. Introducció

Quins autors francesos es van traduir més a Espanya durant aquests anys? Qui van ser els seus traductors i editors? Quines crítiques van merèixer els autors, els traductors i les obres traduïdes? Aquestes són algunes de les qüestions que ens hem plantejat en estudiar la recepció que va tenir la literatura francesa en el nostre país a través d'aquesta revista i durant el període 1869-1905. D'altra banda, la secció bibliogràfica de *La Ilustración Española y Americana*, revista que va néixer a Madrid el 1869, impulsada per l'editor Abelardo de Carlos² i que es publicà fins al 1921, és un clar exemple de «pont» entre cultures, en el sentit que vehicula la producció literària estrangera i la producció nacional que se'n deriva. En el cas de la producció estrangera, en ocasions s'anunciaven obres originals publicades a l'estranger, però la gran majoria de les vegades les novetats editorials eren traduccions a l'espanyol d'obres escrites en altres llengües, entre les quals destaquem el francès. Es tractava de traduccions científicotècniques que apropaven els últims avenços al nostre país, però també de traduccions literàries que permetien accedir als nous corrents europeus i als grans autors de les literatures estrangeres.

---

¹ Aquest estudi s'emmarca en el projecte de recerca: «Catalogación y estudio de las traducciones literarias francesas en la prensa española (1856-1921)». Referència: FFI2009-09561 (subprograma FILO). Directora del Projecte: Dra. Marta Giné (UdL), anys 2009-2012.

² De fet, De Carlos va adquirir la revista *El Museo Universal*, que transformà en *La Ilustración Española y Americana*. Miguel B. Márquez (2005) ha publicat un estudi molt complet sobre la trajectòria d'Abelardo de Carlos en el món de la premsa espanyola. També Marta Palenque (1990) ressegueix la història de la revista com a continuadora d'*El Museo Universal*.

2. Objectius de la secció

La secció de novetats bibliogràfiques va ser creada amb uns objectius ben clars: difondre les obres nacionals i les estrangeres, i en aquest últim cas amb la voluntat explícita de mostrar models forans que estimulessin els nostres escriptors, segons consta en el primer número de la publicació. Efectivament, trobem en aquest exemplar una llarga columna titulada *Los libros nuevos*, signada per N.³, en la qual s'exposen les finalitats d'aquesta secció. Després d'un elogi dels llibres com a elements que ajuden a combatre la ignorància, el fanatisme i la immoralitat, l'autor afirma:

Nos proponemos, pues, en esta sección de nuestro periódico citar las obras que se publiquen, dar una idea de ellas, e ir formando de esta manera una serie de apuntes bibliográficos de gran interés, sin duda alguna, para los que deseen conocer el movimiento intelectual del mundo. (N., 25/12/1869: 15).

Tot seguit, l'autor lamenta la poca producció de les premses espanyoles, tot i que després admet que, si bé els bons llibres són *rara avis* en el nostre país, sí que existeixen «infinitas publicaciones que para halagar debilidades o pasiones, para fomentar el mal gusto, para excitar la curiosidad o pervertir los sentimientos, publican los que sólo ven en la invención de Guttenberg un medio cómodo de explotar a sus semejantes» (íbid.). Per tant, convé donar a conèixer les publicacions nacionals de qualitat, de les quals s'esmenten uns quants exemples. A continuació, l'autor reconeix la superioritat de les obres publicades a l'estranger i la necessitat de conèixer-les perquè puguin servir d'estímul a casa nostra. Entre els exemples de producció estrangera, l'autor esmenta *La Educación sentimental*⁴, de Flaubert, de la qual diu simplement: «Es un estudio psicológico, adornado con la forma viva y dramática de la novela.» (íid.: 16).

3. Contingut de la secció

La secció, que va començar amb el títol *Los libros nuevos*, es va titular poc després *Libros nuevos*, i posteriorment (a partir de setembre de 1874), es va dir *Libros presentados a (en en uns pocs exemplars) esta edición por autores o editores*. En dos exemplars (08/12/1873 i 16/12/1873) trobem una secció titulada *Bibliografía*, però en aquest cas el que es pretén és donar a conèixer un catàleg de les obres escrites sobre Espanya per autors estrangers de tots els temps, de manera que la gran majoria dels títols anunciats no corresponen a publicacions recents.

La secció de novetats bibliogràfiques està firmada molt sovint per Emilio Huelin, que en ocasions signa H. o N., com hem vist anteriorment. Altres ressenyadors que firmen amb el nom sencer són Manuel Bosch, Manuel Juan Diana i Larmig, però la majoria de les vegades la signatura és una simple lletra (H., N., V., B., C., G.) o bé una combinació d'inicials (E. M. de V., M. de V., M. B., C.L.C., G.R) o bé no apareix cap indicació i la

---

³ Es tractava d'Emilio Huelin, un dels periodistes que més sovint s'encarrega de la secció bibliogràfica.

⁴ L'editor Michel Lévy frères va publicar la primera edició de *L'Éducation sentimentle* el 17 de novembre de 1869.

secció es publica anònima (en alguna ocasió hi apareixen tres asteriscs). Tanmateix, el nom dels ressenyadors generalment es pot saber gràcies als dos índexs anuals que publica la revista, un en el primer número del mes de gener, i l'altre en el primer número del mes de juliol.

En la secció, no sempre hi trobem el que avui anomenem ressenyes de llibres: en nombroses ocasions es tracta de senzills anuncis sense cap comentari per part del ressenyador. Cal destacar que no només s'anuncien llibres: trobem en aquesta secció articles publicats en revistes, títols de revistes, fulletons, opuscles, discursos, conferències, informes, guies de viatge, actes de congressos o de celebracions diverses, poemes, etc., sempre de publicació més o menys recent. També ens sembla important el fet que les diferents novetats editorials es presentin aleatòriament, sense seguir cap criteri específic, de manera que els títols que corresponen a obres nacionals apareixen barrejats amb els de les obres estrangeres, i també hi ha una barreja total pel que fa als gèneres (obres de medicina al costat d'obres de màgia o de guies de viatge). Interpretem que aquesta manera de presentar les novetats bibliogràfiques respon a la voluntat expressada en la primera columna de la secció d'integrar la producció estrangera en la producció nacional, fins al punt que el lector pot no arribar a fer la distinció entre el que és original i el que és traduït (Botrel, 2010). És una manera de posar al mateix nivell la producció nacional i l'estrangera.

Com hem assenyalat anteriorment, en el cas de la producció estrangera, les novetats editorials eren la gran majoria de les vegades traduccions, i entre les llengües traduïdes destaquem la presència aclaparadora del francès. Es tracta de traduccions que abasten totes les àrees del saber, entre les quals la literatura ocupa un lloc destacat. En el cas de les traduccions literàries del francès a l'espanyol, que són molt nombroses, ens hem fixat que no només corresponen als que avui es consideren grans autors, sinó que n'apareixen molts d'altres actualment pràcticament desconeguts o considerats secundaris. Així, hem pogut confeccionar un repertori⁵ (vegeu Apèndix) en el qual consten 100 autors, 392 títols i 131 traductors. Igual que per als autors, pel que fa als títols ens referim a títols diferents, és a dir, que hem comptat com a un sol títol les diferents edicions o els diferents quaderns publicats d'una mateixa obra. Quant als traductors, també es tracta de 134 traductors diferents, incloent-hi els que signen amb inicials (D.E. de O., D.A. de A., D.N.F.C., D.M.C., J.A.R., V.R.Q.) o amb altres fórmules (J.M.O. Le Granda, «Un aprendiz de estilista», «Un distinguido literato», «Un redactor de *El Cosmos*»).

Cal destacar que no sempre s'indica l'autoria de les traduccions: sigui per evitar la censura (Crespo, 2007), sigui tal com indicàvem en un estudi anterior (Corredor Plaja, 2012), per una omisió (voluntària o no) del ressenyador, moltes obres s'anuncien sense que consti el nom del traductor. Concretament, en el cas dels títols francesos, això representa gairebé el 70% del total de les entrades. Pel que fa a la identitat dels traductors, tot i que la majoria són desconeguts, destaquem la presència d'escriptors

---

⁵ La idea inicial era realitzar una taula il·lustrativa en la qual, a més dels autors, els títols i els traductors, figurés el lloc d'edició, l'editor i la data, així com les referències de l'exemplar on s'ha trobat la informació. L'espai de què disposem en aquest article no ha permès incloure aquesta taula. Una taula il·lustrativa global, amb totes les traduccions (i llengües originals/llengües meta) que figuren en la secció bibliogràfica de la revista durant el període estudiat, es podrà consultar en una publicació col·lectiva en la qual s'està treballant en aquest moment.

com ara: Azorín (Juan Martínez Ruiz), Joaquina Balmaseda de García (Aymes, 2010: 91), Telesforo Corada, Manuel Ossorio y Bernard, el vescomte de San Javier (José Muñoz Maldonado), Ángel Rodríguez Chaves, Julio Nombela, Amancio Peratoner, etc. Sens dubte que la trajectòria dels traductors, i també la seva ideologia (Simone Saillard, 1998) influeix en l'estil dels textos que publiquen; tanmateix, com assenyala Jean-René Aymes (í.d.) saber qui són els traductors suposa una investigació complementària (a banda que en ocasions el que ens trobaríem és un redactor de la mateixa revista).

4. Quins comentaris generen les traduccions?

Els anuncis de cada obra tenen una extensió molt variable, de vegades són mínims. Per exemple, en la secció del 22/09/1875 llegim: «*El último día de un sentenciado a muerte*, por Víctor Hugo (traducción de D. Mariano Blanch)». Aquest és un bon exemple de ressenya mínima, en la qual només consta el títol de l'obra, l'autor i el traductor. Quan la ressenya és una mica més extensa, pot contenir breus comentaris pel que fa a la traducció, al traductor, a l'autor i a l'editor, a banda del lloc i la data de publicació, informacions que no sempre consten.

Els comentaris referits a la traducció solen ser positius, del tipus: «obra discretamente traducida» (*Teresa*, d'Alexandre Dumas, fill), «muy bien traducido al castellano» (*La hija de Nana*, d'Alfred Sirven i Henry Leverdier), «versión castellana hecha con perfecta fidelidad y corrección exquisita» (*En Marruecos*, de Pierre Loti). En ocasions, al comentari de la traducció s'afegeix un elogi de l'editor o de l'autor: «muy bien traducidos e impresos» (*Cartas de mi molino*, d'Alphonse Daudet); «en cuanto a la traducción, difícil como todas las de Zola, nos parece excelentísima» (*El Ensueño*, de Zola); «todas las obras de este gran novelista tienen un especial encanto, que desde las primeras páginas cautiva al lector» (*La vendetta*, de Balzac); «la casa editorial Luis Tasso ha hecho traducir por mano experta» (*Los mohicanos de París*, d'Alexandre Dumas, pare); «merecen elogios los Sres Guarner, Taberner y Compañía por haber dado en toda su integridad y fielmente traducida esta admirable novela que nos ocupa» (*Armanzia*, de Stendhal).

Però també hi ha crítiques molt negatives. És el cas d'*El Poquita cosa* d'Alphonse Daudet: el ressenyador deixa molt malparat el traductor criticant molt negativament i en un to força ofensiu el títol de la versió espanyola i l'explicació aportada pel mateix traductor en el prefaci; a més, el ressenyador també carrega contra l'estil del traductor, que qualifica de «desenfadado» i que, en la seva opinió, farà que el lector tingui una idea equivocada de l'estil de Daudet. També és molt negativa la ressenya de *Nuestra Señora de París*, de Victor Hugo, que es publica el 15/08/1884: atès que el mateix traductor qualifica la seva traducció de «correcta», el ressenyador, que signa V., fa un anunci del text ple d'ironia, n'assenyala alguns errors i conclou: «Excusado es decir que no hemos acabado de leerla»; curiosament, nou anys enrere (30/12/1875), el mateix ressenyador que signa V. havia fet una ressenya de la mateixa obra, traduïda pel mateix traductor (José Aguado y Menéndez), i aleshores no havia fet cap comentari, cosa que permet dubtar de la lectura que havia fet del text.

A les ressenyes també hi podem trobar crítiques pel que fa al corrent literari al qual pertany l'autor: és el cas del naturalisme de Zola. Com ja havíem esmentat en un estudi

anterior (Corredor Plaja, 2010), el naturalisme i particularment algunes obres de Zola van ser molt mal rebuts en un sector de la premsa de l'època. Així, en la ressenya de *La alegría de vivir*, (22/05/1888) signada igualment per V., llegim: «¡Lástima grande que en esta novela se destaquen con grosera realidad algunos cuadros del más repugnante naturalismo!». Curiosament, el mateix ressenyador recomana *La Taberna (L'Assommoir)* i presenta Zola com el «campeón del naturalismo» en l'anunci d'aquesta traducció que publica poc després (22/09/1888).

5. Els autors més traduïts

La llista d'autors que presentem en l'apèndix ens mostra quins escriptors van ser més traduïts al nostre país. La llista és encapçalada per Zola, que disposa de cinquanta registres, seguit de Balzac, que en té trenta-dos, Hugo i Claretie, amb vint-i-dos, Dumas pare amb vint, Daudet amb divuit i Verne amb 15. Després segueixen altres autors que tenen entre 11 registres (Gautier) i 6 registres (Maupassant, Dumas fill, etc.). La resta d'autors arriben com a molt als 5 registres. Cal precisar que entenem per «registre» cada esment que es fa d'un títol, és a dir que hem comptat les diferents edicions o els diferents quaderns o entregues d'una mateixa obra com a registres diferents.

6. Conclusions

Aquest estudi parcial de la informació que conté la secció bibliogràfica de *La Ilustración Española y Americana* ha permès constatar, d'una banda, el pes que tradicionalment ha tingut la literatura francesa en el nostre país: tot i que encara no disposem d'unes dades globals definitives pel que fa al període estudiat, podem avançar que les traduccions a l'espanyol d'obres de la literatura francesa superen de molt les d'altres llengües. Igualment, una dada que sorprèn és el fet que tants autors *menors* fossin traduïts i anunciats en la secció de la revista al costat de les grans figures del moment: sens dubte que el que es pretenia era assolir els objectius que la secció s'havia fixat en el primer número, en el sentit d'apropar la producció estrangera als lectors espanyols tot integrant-la en la producció nacional i, potser per això, es traduïa i s'anunciava tot, sense cap criteri que permetés al lector distingir entre bones obres i obres mediocres. En definitiva, el que hem volgut presentar, a partir de les dades d'aquesta revista, és un panorama de la presència d'autors francesos al nostre país al final del segle XIX i un exemple de com la premsa, i aquesta revista en particular, va contribuir a difondre les novetats estrangeres per tal d'enriquir i encoratjar la producció nacional.

Bibliografía

Aymes, Jean-René (2010) «La literatura francesa en *La Ilustración Española y Americana*», in Marta Giné & Solange Hibbs (eds), *Traducción y cultura*, Berna: Peter Lang, p. 87-106.saa

Botrel, Jean-François (2010) «La literatura traducida: ¿es española?», in Marta Giné & Solange Hibbs (eds), *Traducción y cultura*, Berna: Peter Lang, p. 27-40.

Corredor Plaja, Anna-Maria (2010) «La presencia d'Émile Zola en la premsa gironina dels últims anys del segle XIX (1887-1898)», in Marta Giné & Solange Hibbs (eds), *Traducción y cultura*, Berna: Peter Lang, p. 223-231.

Corredor Plaja, Anna-Maria (2012) «Presencia de la traducción en las novedades bibliográficas de *La Ilustración Española y Americana* (1869-1880)», in Pilar Martino Alba & Salud M. Jarilla (eds), *Caleidoscopio de traducción literaria*, Madrid: Dykinson, p. 25-43.

Crespo, Juan (2007) «Políticas de traducción en las Españas del siglo XIX», in Juan Jesús Zaro (ed.), *Traducciones y traductores de literatura y ensayo (1835-1919)*, Granada: Comares, p. 45-72.

Márquez, Miguel B. (2005) «D. Abelardo de Carlos y *La Ilustración Española y Americana*». *Ámbitos*, 13-14, p. 185-209: <<http://grupo.us.es/grehcco/ambitos13-14/11mbmarquez.pdf>>.

Palenque, Marta (1990): *Gusto poético y difusión literaria en el realismo espanyol. La Ilustración Española y Americana*, Sevilla: Alfar.

Saillard, Simone (1998): «Idealismo, krausismo, positivismo en los traductores españoles de Zola», in Sylvie Baulo & Yvan Lissorgues (eds), *Pensamiento y literatura en España en el siglo XIX*, Toulouse: Presses Universitaires du Mirail, p. 157-167.

Apèndixs

Autors més traduïts

Zola, Émile (50)

Balzac, Honoré de (32)

Claretie, Jules (22)

Hugo, Victor (22)

Dumas, Alexandre (pare) (20)

Daudet, Alphonse (18)

Verne, Jules (15)

Gautier, Théophile (11)

Belot, Adolphe (10)

Gaboriau, Émile (10)

Feuillet, Octave (9)

Montepin, Xavier de (9)

Ponson du Terrail, Pierre-Alexis (9)

Kock, Paul de (8)

Lamartine, Alphonse de (8)

Barbey d'Aurevilly, Jules (7)

Goncourt, Edmond de (7)

Ohnet, Georges (7)

Sand, George (7)

Theuriet, André (7)

Cherbuliez, Victor (6)

Dumas, Alexandre (fill) (6)

Maupassant, Guy de (6)

Sales, Pierre (6)

Llista de les obres traduïdes ordenades per ordre alfabètic d'autors i amb el nom del traductor (quan consta) entre parèntesis.

Hem assenyalat amb un asterisc els títols que s'anuncien en més d'una ocasió.

Abrantès, duchesse d': *El almirante de Castilla*.

Aimard, Gustave: *Obras escogidas* (Francisco Nacente).

Balzac, Honoré de: *La mujer de treinta años* (E. Roger Bofarull, E.), *¡Vivir siempre!*, *La querida falsa y El hijo maldito* (Á. Romeral), *Cuentos fantásticos*, *Historia de los Trece: la duquesa de Langeais* (Á. Romeral), *Memoria de dos jóvenes recién casadas* (Juan B. Robert y Bordés), *Eugenia Grandet*, *Papá Goriot*, *La vendetta*. *Escenas de la vida privada*, *El diputado de Arcis* (Joaquín García Bravo), *Los aldeanos* (Joaquín García Navarro), *Los chuanes*, *Eugenia Grandet*, *La investigación de lo absoluto*, *La piel de zapa*, *El hijo maldito/Gambara/Masimilla Doni*, *El hogar de un soltero*, *El contrato de matrimonio y Un debut en la vida*, *El padre Goriot*, *Un episodio en el Terror*, *El lirio del valle*, *César Biroteau*, *Catalina de Médicis*, *La casa Nucingen*, *Las rivalidades*, *Luis Lambert*, *La prima Bel*, *Historia de los Trece*, *El hijo maldito*, *Un asunto tenebroso/Un episodio bajo el Terror*, *Cuentos y novelas escogidos*.

Banville, Théodore de: *Como se engaña a las mujeres*, *De amicitia*, *Las miniaturas*, *Los dioses de la India*.

Barbey d'Aurevilly, Jules: *Lo que no muere* (Ricardo Pérez), *El cabecilla Destuches*, *Venganza de una mujer*, *El dandismo y Jorge Brummel*, *Las diabólicas**, *Una historia sin nombre*, *Filemón y Baucis*.

Baudelaire, Charles: *Los paraísos artificiales*.

Belot, Adolphe: *Flor de crimen* (Enrique Pastor y Bedoya), *La boca de la señora X...* (Enrique Pastor y Bedoya), *Las fugitivas de Viena* (Enrique Pastor y Bedoya), *Loca de amor* (Juan J. de la Cerda), *La culebra* (Juan J. de la Cerda), *Las corbatas blancas*, *La explotación del secreto*, (Pedro Nasgré), *Una luna de miel en Monte Carlo* (D.C. Vidal), *Buen amigo* (Ángel del Palacio), *Querida adorada* (Ángel del Palacio).

Bergerac, Cyrano de: *Viaje a la luna*.

Bertet, Elie: *Las catacumbas de París, o La venganza de un reo sentenciado a muerte* (Antonio Espina y Calbo).

Boisgobey, Fortuné du: *Claudina Marly* (Manuel Ossorio y Bernard), *Decapitada* (Olegario Slipembak).

Borys Gontran: *Los holgazanes de París*.

Bossuet: *Oraciones fúnebres*.

Bourget, Paul: *Mentiras*, *Un crimen de amor* (F. De Madrazo y Álvarez Veriña), *Un jugador*.

Bouvier, Alexis: *Las Borgoñas del día* (Ángel de Luque).

Brabber, Catherine: *Tiranías del corazón* (Arturo Lliberós).

Buffon: *El estilo* (D.F. Vidal y Jumbert).

Burell, Jules: *Corazón*.

Cadol, Édouard: *Lucecita* (Carlos de Ochoa).

Cherbuliez, Victor: *El conde Kostia* (M. Foix y A. Font), *La novela de una mujer honrada* (Ricardo Revenga), *Guillermo de Humboldt y Carlota Diede*, *Miss Rovel** (Concepción Cortada), *Amores frágiles*.

Chevalier, Henri-Émile: *El domador de búfalos* (Telesforo Corada), *Dramas del nuevo mundo: pieles rojas y pieles blancas* (Telesforo Corada).

Clarétie, Jules: *Los millones* (Daniel García), *Noris, costumbres del día** (D.C.F.), *La fugitiva** (Miguel Bala), *La querida* (s'anuncia en dues ocasions), *El señor ministro* (Ángel de Luque), *Santiaguito**, *Un diputado republicano** (D.C. de Torre-Muñoz), *El príncipe Zilah* (Un redactor de *El Cosmos*), *El señor ministro*, *Juan Mornas*, *Una mujer de gancho*, *El último foso*, *Roberto Burat*, *Los amores de un interno* (Max. M. Velázquez), *La casa vacía*, (Teodoro de la P. Belmonte), *¡Candidato!* (Miguel Bala), *Una biografía de Coppée*.

Colomb, Mme: *La hija de Carilés/El principito Ulrico/Nedji la bohemia/La buena Mitche* (Carlos Frontaura).

Conscience, Henri: *Cuentos flamencos*, *Amar después de la muerte* (M^a del Pilar Sinués), *La tumba de hierro*.

Coppée, François: *El pan bendito*.

Craven, Augustus⁶: *Florángel* (Telesforo Corada), *Dos corazones fuertes* (Telesforo Corada), *Ana Severin*.

Daudet, Alphonse: *El poquita cosa* (J. Roca y Roca), *Tartarín en los Alpes* (Eusebio Blasco), *Arthur*, *La arlesiana*, *Port-Tarascón* (Juan García Aldeguer), *El hombre del cerebro de oro*, *El sitio de Berlín*, *Las tres misas rezadas*, *Un condecorado*, *Novelas del lunes*, *El sitio de París contado por una niña de ocho años*, *El cura de Cucuñán*, *Cartas de mi molino*, *Los dos mesones*, *Una condesa*, *La embustera*, *Una anécdota del segundo imperio*.

Daudet, Alphonse; Banville, Théodore de; Richepin, Jean: *Cuentos*.

Doillet, Laurent: *La amiga de colegio* (C. de Torre Muñoz).

Droz, Gustave: *Papá, mamá y el niño*.

Ducray-Duminil, François-Guillaume: *El hijo del bosque*.

Dumas, Alexandre (fill): *La Dama de las Camelias*⁷ (Manuel M. Aranda y Sanjuán), *Las mujeres que matan y las mujeres que votan*, *Aventuras de cuatro mujeres y un loro* (Torcuato Tasso y Serra), *Teresa*.

Dumas, Alexandre (pare): *El suplicio de María Antonieta* (crónica de 1793) (José Muñoz Maldonado), *Los tres mosqueteros*, *Mil y un fantasmas* (D.A. Blanco y Prieto), *Paulina y Pascual Bruno*, *Amaury* (C. Vidal), *La mano del muerto*, *Obras*, *Ángel Pitou*, *El collar de la reina*, *Napoleón*, *El narrador de cuentos*, *Memorias de un médico*, *La reina Margarita*, *Los Médicis*, *El caballero de Casarroja*, *La condesa de Charny*, *Tres maestros*, *Jaime el desorejado*, *Los hombres de hierro*, *Los mohicanos de París*.

Énault, Étienne: *Gabriela de Célestange* (Ángel Luque).

Ennery, Adolphe d': *El príncipe de Moria* (Ricardo Hinojosa).

---

⁶ Pseudònim d'Eugène de la Ferronnays.

⁷ S'anuncia una altra edició de la mateixa obra traduïda per J.A.R. i una altra per Torcuato Tasso y Serra.

Eckmann-Chatrion: *Cuentos fantásticos* (D.M.C.), *Novelas alemanas y escandinavas*, *Federico el guardabosque*.

Feuillet, Octave: *Un matrimonio aristocrático*, *El conde de Camors* (F. Norberto Castilla), *La muerta* (Carlos de Ochoa y Carlos Frontaura), *Los amores de Felipe* (Miguel Bala), *Un matrimonio en la aristocracia* (Miguel Bala), *La novela de un joven pobre* (D.F. Norberto Castilla), *La condesita* (D.F. Norberto Castilla), *El viajero/La partida de damas/Onesta y Alix*, *El divorcio de Julieta/Caribdis y Scila/El cura de Bourrón*.

Feval, Paul: *Brazo de cuero*.

Gaboriau, Émile: *Los hombres de paja* (Ángel de Luque), *El dinero de los otros* (D.C. Vidal), *El proceso Lerouge* (Joaquina García Balmaseda), *Pascual y Margarita* (D.P. San Román), *Lía de Argelés* (D.P. San Román), *El incendio de Valpinson* (Ricardo Vargas), *El veredicto* (Ricardo Vargas), *Los amores de una envenenadora* (Emilio Sendras y Burín), *El crimen de Orcival* (Joaquina García Balmaseda), *El capitán Contanceau* (Miguel Bala).

Galland, Antoine: *Las mil y una noches*.

Gautier, Théophile: *Fragmento del poema Albertus* (Adolfo Mitre), *Avatar**, *Novelas cortas* (Un aprendiz de estilista), *Espirita*, *Historia de una momia*, *Enrique Heine*, *Gerardo de Nerval*, *Cuentos*, *Jettatura*.

Gérard, Jules: *La caza del león, de la pantera, la hiena, el chacal y el jabalí* (Ginés Espramonte), *El devora-hombres, cacerías extraordinarias del mayor Leveson en la India* (Mariano Blanch)

Girardin, Jules: *La mamá* (José Feliu Codina).

Goncourt, Edmond de: *Querida**, *La Elisa*, *La Faustin*.

Goncourt, Edmond de; Goncourt, Jules de: *Renata Mauperin*, *Germinia Lacerteux*, *Historia de la Pompadour*.

Gréville, Henry: *Cleopatra* (José de Siles), *Dosia* (José de Caso).

Guiches, Gustave: *Celeste* (Juan Cervera Bachiller).

Houssaye, Arsène: *Cleopatra, historia parisiense* (Eduardo de Huertas), *La comedianta* (Un redactor de El Cosmos).

Hugo, Victor: *Los miserables* (José Muñoz Maldonado), *El último día de un sentenciado a muerte** (Mariano Blanch), *Nuestra Señora de París** (José Aguado y Menéndez), *Hombres célebres** (Mariano Blanch), *Ruy Blas** (Rafael Ginard de la Rosa), *El año terrible** (Mariano Blanch), *Bug Jargall o El negro rey* (Mariano Blanch), *La piedad suprema/París/El Papa* (Ángel R. Chaves), *Guillermo Shakespeare* (A. Aura Boronat), *Los genios* (David López Penha), *Los burgraves* (Mariano Carreras González), *Dramas (Hernani/El rey se divierte/Los burgraves)* (Cecilio Navarro), *Han de Islandia o El hombre fiera* (Mariano Blanch), *Hernani*, *Estrofas* (Manuel F. Villegas).

Janin, Jules: *El asno muerto*.

Karr, Alphonse: *Bajo los tilos*, *Fa sostenido*, *Una hora más tarde*.

Kock, Paul de: *M. Dupont*, *La joven de los tres corsés*, *La verdadera manera de divertirse*, *Receta para hacer un matrimonio*, *La guindilla* (Eduardo Lustonó), *El cornudo* (J.M.O. (Le Granda)), *Gustavo el Calaverón* (Vicente Piñó Vilanova), *Un buen mozo* (Victoria Victorino).

Lamartine, Alphonse de: *Cicerón*, *Jocelyn*, *La caída de un ángel* (Manuel Aranda y Sanjuán), *El manuscrito de mi madre* (J.A.R.), *Regina* (José Feito García), *Cristóbal Colón* (José Comas), *Graziella*, *Flor d'Aliza*.

Lapointe, A.: *Los desiertos africanos, aventuras extraordinarias...* (Manuel Aranda y Sanjuán).

Léo, André: *Las dos hijas de Mr. Plichon* (***)

Lermina, Jules: *El hijo de Monte-Cristo*.

Lesage, Alain-René: *Historia de Gil Blas de Santillana* (P. Isla).

Loti, Pierre: *El pescador de Islandia* (Manuel Bosch), *Mi hermano Yves* (Antolín de San Pedro), *En Marruecos* (Manuel Bosch y Reyes).

Maeterlinck, Maurice: *La intrusa* (Martínez Ruiz, D.J.).

Mahalin, Paul: *La bella horchatera: la víctima inocente* (José de Olave), *La bella horchatera: el castigo del culpable* (José de Olave).

Malot, Hector: *Mundana* (Olegario Slipembak), *Madre* (José de Siles y Olegario Slipembak), *Justicia* (D.P. de Alcalá Zamora).

Maupassant, Guy de: *Nita (Fort comme la mort)* (Federico Urrecha), *En el mar* (García-Ramón, Leopoldo), *La vida errante* (Olegario Slipembak), *Pierrot*, *El miedo*, *Belleza inútil*.

Mendès, Catulle: *Las dos margaritas*.

Mendès, Catulle et al: *De ajena cosecha* (José A. Rodríguez García).

Mérimée, Prosper: *Historia de D. Pedro I de Castilla** (V.R.Q.), *Cartas desde España*.

Mérrouvel, Charles: *La leyenda de Cheragnes*.

Mirbeau, Octave: *El calvario** (C. de Torre-Muñoz).

Montepin, Xavier de: *El médico de las locas* (Joaquina García Balmaseda), *Su majestad el dinero: Las tres hijas sin dote*, *Su majestad el dinero: el matrimonio de Lazarina*, *Su majestad el dinero: Su majestad el dinero: las tres hermanas*, *Una pasión**, *La señorita Tormenta*, *Muerto de amor*.

Mouton, Eugène: *El reloj viejo*, *El lord helado*.

Murger, Henri: *La vida juvenil*.

Musset, Alfred de: *Rolla* (Ángel R. Chaves), *Croisilles*.

Ohnet, Georges: *El gran Margal* (J. de la Cerda), *Las señoras de Croix-Mort* (Carlos Ochoa y Madrazo), *El alma de Pedro*, *Deuda de odio* (Juan García Aldeguer), *Nemrod y Compañía*, *Los derechos del hijo*, *El camino de la gloria* (Carlos de Batlle).

Pascal, Blaise: *Pensamientos* (Ortega y Frías), *Cartas provinciales* (Francisco Cañamaque).

Pène, Henry de: *Demasiado hermosa* (Eduardo S. De Castilla), *El bígamo (Demi-crimes)* (C. De Torre-Muñoz).

Perrault, Charles: *Cuentos de hadas* (Teodoro Baró).

Peyrebrune, Georges de: *La señorita de Tremor*.

Pigault-Lebrun: *El citador* (Antonio Revenga).

Ponson du Terrail, Pierre Alexis: *El capitán de los penitentes negros* (Fermín Berástegui), *Cartahut o El buque fantasma*, *Los ladrones del gran mundo (El misterio del pasaje del Sol)*, *Los ladrones del gran mundo (El señor de la montaña)*, *Los ladrones del gran mundo (Las celadas de Olimpia)*, *Los ladrones del gran mundo (El desafío de amor)*, *Los ladrones del gran mundo (El sacrificio de Juana)*, *Los ladrones del gran mundo (Mousseline la vengadora)*, *Rocambole* (Sánchez Gerona y Carrió).

Quatrelles, M.: *El crimen de Garches* (Ángel del Palacio).

Renan, Ernest: *Memorias íntimas*.

Richebourg, Émile: *Juan Lobo*, *La hija maldita* (Enrique Bayona).

Richepin, Jean: *¡Buenos días, senyor!*

Rivière, Henri: *El combate de la vida: La juventud de un desesperado*, *El combate de la vida: Las fatalidades* (Pedro Sañudo Autran).

Rude, Maxime: *La camarera de la reina* (J.F. Luján).

Saint-Victor, Paul de: *Mujeres de Goethe* (J. Ixart).

Sainte-Beuve, Charles Augustin: *Tres mujeres*, *Madama de Souza*, *Cristel*.

Sales, Pierre: *La comedia parisiense: Juana de Mercœur* (Antonio Bermejo Ildefonso), *Un drama financiero* (Carlos Docteur), *Roberto de Campignac* (Olegario Slipembak), *Clara de Crescenville* (A. y R. Revenga), *El sargento Renaud* (Ceferino Terán Pujol), *La americana* (Ceferino Terán Pujol).

Sand, George: *El último amor* (J.A.R.), *El Castillo de Flamarande*, *Los dos hermanos*, *Valentina* (Enrique de Ochoa), *Cesarina Dietrich* (Joaquina García Balmaseda), *El marqués de Villemer* (Joaquina García Balmaseda), *Indiana* (Eugenio de Ochoa).

Sandeau, Jules: *Hélène de la Sciglière*, *Talegas y pergaminos*.

Saulière, Auguste: *La pecadora*.

Scribe, Eugène: *Lo que vale la vida*.

Sirven, Alfred; Leverdier, Henri: *La hija de Nana*.

Soulié Frédéric: *Las cuatro épocas*.

Stendhal: *Armanca*.

Sue, Eugène: *La condesa de Lagarde* (Francisco Figueras).

Tarde, Gabriel: *El duelo en lo presente*, *El delito político*, *El amor morboso*, *La criminalidad comparada* (Adolfo Posada), *Crímenes de odio*.

Theuriet, André: *El professor de Tours* (José de Siles), *Elena* (Díaz, D.J.), *Francina* (Ángel del Palacio), *Amor de otoño* (Miguel Bala), *¡Bravía!* (H. Giner de los Ríos), *El galán de la gobernadora* (José de Siles), *El diario de Tristán* (Antolín San Pedro).

Tours, Constant de: *Vigt jours en Bretagne (De Saint-Malo à Brest)*.

Uchard, Mario: *Mi tío Barbassou* (Un distinguido literato).

Ulbach, Louis: *El suplicio de un padre* (Carlos Nesgra).

Verne, Jules: *Una ciudad oxi-hidrogenada*, (Felipe de Burgos), *El capitán Cornabute en los mares glaciales* (Felipe de Burgos), *El conde de Chanteleine* (Manuel Aranda), *Martín Paz: los primeros navíos mejicanos, episodios históricos* (Manuel Aranda), *El Chancellor, diario del pasajero J.R. Kazallon* (Manuel Aranda), *La casa de vapor* (D.N.F.C.), *La estrella del sur: El país de los diamantes* (D.A. de A.), *Matías Sandorf** (D.A. de A.), *Obras* (Carlos Ochoa), *Norte contra sur*, *Cinco semanas en globo*, *La isla misteriosa*, *Un billete de lotería*, *El camino de Francia, seguido de Gil Braltar*.

Voltaire: *Obras* (Manuel de la Revilla y Luis Simarro), *Zadig.Micromegas*.

Zola, Émile: *Una página de amor** (J. Aguilera), *Nana** (Amancio Peratoner), *El assomoir* (Amancio Peratoner), *L'assomoir**, *L'assomoir (La taberna)* (Miguel de Toro y Gómez), *Teresa Raquin**, *Germinal* (Ángel de Luque), *A la dicha de las damas*, *Su Excel·lencia Eugenio Rougon* (Juan de la Cerda), *El vientre de París* (Enrique Meric), *La Fortuna de los Rougon* (Juan de la Cerda), *Aneta Micoulin* (Félix del Valle), *Cuentos a Ninon* (A. Mira), *La caída del padre Mouret* (Tadince, J.), *Magdalena Ferat* (Enrique Martínez), *Los misterios de Marsella* (Fernando de Madrazo y Álvarez Veriña), *La alegría de vivir** (C. De Torre-Muñoz), *Nuevos cuentos a Ninon* (Siro García del Mazo), *La ralea*, *A la dicha de las damas*, *El ensueño (Le rêve)* (Carlos Malagarriga), *Extranjeras ilustres: Jorge Sand*, *La bestia humana* (Carlos Docteur), Proudhon y Courbet, *Balzac**, *A Dumas (hijo)*, *Jorge Sand*, *Victor Hugo*, *Daudet*, *Sardou*, *Extranjeros ilustres: Alfred de Musset*, *Estudios literarios*, *Carta a la juventud*, *Una gran figura literaria*, *El naturalismo en el teatro**, *Estudios críticos*, *El ayuno*, *Los Rougon Macquart (La canalla)* (Tomás Orts-Ramos y Climent).